

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ПСИХОПАТОЛОГІЯ
ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ**

053 «Психологія»

Київ – 2020

Розробник: Васютинський Вадим Олександрович, доктор психологічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії психології мас і спільнот.

Рецензент: Гошовський Я.О., доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедр педагогічної і вікової психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Робочу програму схвалено на засіданні вченої ради Інституту соціальної та політичної психології НАПН України
Протокол від «26» травня 2016 року № 07/16

Робочу програму оновлено та схвалено на засіданні вченої ради Інституту соціальної та політичної психології НАПН України
Протокол від «16» січня 2020 року № 01/20

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму укладено згідно з вимогами Європейської кредитно трансферно-накопичувальної системи організації навчання. Робоча навчальна програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати аспірант відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики.

Теми дисципліни дають уявлення про основні психопатологічні проблеми громадсько-політичних процесів і явищ: особливості психологічних викривлень у боротьбі за політичну владу та місце в соціальній ієрархії, зміст і прийоми політичних маніпулятивних впливів, патологічні тенденції розвитку соціально-політичної ідентичності та ціннісних орієнтацій, відхильні явища в гендерних сферах політичної діяльності, психологічну природу соціальних ілюзій і політичних міфологій, психологічні чинники політичних конфліктів.

Основними методами вивчення названих проблем є діалогічний та дослідницький, використання яких сприяє розгляду досліджуваних аспірантами явищ крізь призму психологічної норми і патології.

Мета навчальної дисципліни – опанування теоретичних професійних знань про психопатологічні характеристики політичного життя особи, спільноти і суспільства, набуття здатності виявляти та оцінювати патологічний зміст політичних процесів, оволодіння практичними навичками адекватного вибору та застосування сучасних методів корекції політико-психологічних аномалій.

Завдання навчального курсу:

1. Ознайомити аспірантів з теоретичними засадами психологічного розуміння політичного життя;
2. Структурувати знання про наявні в психології погляди на природу психологічно проблемних політичних явищ;
3. Розкрити особливості застосування психологічних методів до пояснення психологічно проблемних політичних явищ;
4. Сприяти формуванню наукової позиції щодо психопатологічних проявів політичного життя;
5. Розвивати науково-дослідницькі компетенції з використання політико-психологічних методів у процесі виконання завдань дисертації.

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен знати:

- зміст сучасних підходів до психологічних проблем політичного життя;
- специфіку політичної психопатології в загальному контексті суспільних процесів;
- напрями теоретичних та емпіричних досліджень політичної психопатології;
- основні методи політико-психологічних досліджень та особливості їхнього застосування;
- обмеження і труднощі психологічного пояснення проблемних явищ політичного життя.

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен уміти:

- визначати об'єкт, предмет і мету психологічного дослідження психопатологій політичного характеру;
- забезпечувати методологічну адекватність і коректність емпіричного дослідження психологічно проблемних політичних явищ;
- компетентно інтерпретувати результати дослідження політичних психопатологій;
- надавати психологічну консультацію з питань запобігання психопатологічним явищам у політиці та подолання їх.

У процесі освоєння дисципліни аспірант розвиває такі компетенції:

- Здатність слідувати етичним і правовим нормам у професійній діяльності;
- Здатність використовувати адекватні методи ефективної взаємодії з представниками різних груп (соціальних, культурних і професійних);
- Здатність адаптувати і узагальнювати результати сучасних психологічних досліджень для вирішення наукових і практичних проблем;
- Здатність враховувати особливості загально-соціальних процесів при організації роботи та керуванні;
- Здатність виявляти психологічні закономірності поведінки та діяльності особистості у соціальному середовищі;
- Здатність досліджувати соціальні особливості і якості особистості як суб'єкта соціальних стосунків і відносин;
- Здатність виявляти умови та механізми виникнення відхилень у процесі розвитку особистості;
- Здатність визначати психологічні закономірності формування спільнот та соціально-психологічні механізми регуляції їх життєдіяльності;
- Здатність інтегрувати соціально-психологічні технології підтримки та допомоги індивідам, групам та спільнотам у кризових станах;
- Здатність здійснювати критичний аналіз, оцінку та прогноз масових соціально-психологічних процесів, явищ та стихійних впливів.

Місце в структурно-логічній схемі спеціальності. Навчальна дисципліна «Психопатологія політичного життя» є нормативною дисципліною природничо-наукового циклу підготовки докторів філософії з психології, що тісно пов'язана із загальною, соціальною, політичною психологією, психодіагностикою тощо.

Вивчення дисципліни «Психопатологія політичного життя» передбачено навчальним планом у четвертому семестрі для аспірантів денної/заочної форми навчання.

Загальний обсяг курсу – 60 годин, із яких 10/6 годин лекцій, 10/6 годин практичних занять, 40/48 годин самостійної роботи.

Система контролю та оцінки. Протягом вивчення дисципліни оцінюється робота аспірантів на практичних заняттях та їхні доповіді за результатами власних досліджень. Завершується вивчення курсу заліком.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-професійний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 2	Галузь знань 0301 «Соціально-політичні науки» Напрямок підготовки 053 «Психологія»	Дисципліна вільного вибору аспіранта	
Модулів – 1	Спеціальність	Рік підготовки	
Змістових модулів – 1		2-й	
		Семестр	
Загальна кількість годин – 60		4-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1,1 самостійної роботи аспіранта – 2,3	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Доктор філософії з психології	10 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		10 год.	6 год.
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		40 год.	48 год.
		Модульний контроль	
		1 год.	
		Семестровий контроль	
		1 год.	
Вид контролю:			
залік			

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ №	Теми	Кількість годин							
		Разом	Аудиторні	Лекції	Практичні заняття	Семінарські заняття	Самостійна робота	Модульний контроль	Семестровий контроль
3-й семестр									
Змістовий модуль I									
1.	Психологічні проблеми політичного впливу, влади та ієрархії	12/12	4/4	2/2	2/2		8/12		
2.	Проблемні властивості соціальної ідентичності та ціннісних орієнтацій	12/12	4/2	2/1	2/1		8/9		
3.	Патології статеворольової і гендерної сфери політичної діяльності	12/12	4/2	2/1	2/1		8/9		
4.	Психологічна природа соціальних ілюзій і політичних міфологій	12/12	4/2	2/1	2/1		8/9		
5.	Психологічний зміст політичних конфліктів	12/12	4/2	2/1	2/1		8/9		
Разом за семестр		60/60	20/12	10/6	10/6		40/48		
Всього за навчальним планом		60/60	20/12	10/6	10/6		40/48		

III. ПРОГРАМА

Лекція 1. Психологічні проблеми політичного впливу, влади та ієрархії (2/2 год.)

Проблема норми і патології в політиці. Компенсаторно-захисні функції політичної участі. Невротична, психопатична і соціопатична поведінка особи в політиці. Безпорадність, залежність і співзалежність. Комплекс нижчості як джерело прагнення влади. Влада-мета і влада-засіб. Домінування і підпорядкування. Політичний садизм і мазохізм. Авторитарна особистість. Психологічні підстави авторитаризму і тоталітаризму. Парадоксальні феномени психології тоталітарного суспільства. Психологічний зміст «масового суспільства». Свобода і несвобода, психологія втечі від свободи. Чинники та механізми маніпулятивного впливу на масову свідомість і поведінку. Макіавеллізм: традиції і новітні втілення. Суб'єкти політичних маніпуляцій у сучасному світі. Засоби протистояння маніпулятивним впливам у політиці.

Практичне заняття (2/2 год.)

Експертна оцінка проявів патології політичного впливу, влади та ієрархії в сучасному українському суспільстві

Самостійна робота (8/12 год.)

Відображення психопатології політичного впливу, влади та ієрархії в результатах досліджень Інституту соціальної та політичної психології НАПН України

Література:

1. Васютинський В. Інтеракційна психологія влади: монографія. – К.: КСУ, 2005. – 492 с.
2. Гозман Л. Я., Шестопаєв Е. Б. Политическая психология. – Ростов-на-Д.: Феникс, 1996. – 450 с.
3. Канетті Е. Маса і влада. – К.: Альтернативи, 2001. – 416 с.
4. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс. – М.: Центр психологи и психотерапии, 1996. – 478 с.
5. Одайник В. Психология политики. Политические и социальные идеи Карла Густава Юнга. – СПб.: Азбука-классика, 2010. – 251 с.
6. Ортега-і-Гасет Х. Бунт мас // Вибр. тв. – К.: Основи, 1994. – С. 15–139.
7. Психология и психоанализ власти: Хрестоматия. – В 2 т. – Самара: БАХРАХ, 1999. – 608с., 576 с.
8. Райх В. Психология масс и фашизм. – СПб.: Университетская книга, 1997. – 381 с.
9. Траверсе Т. М. Політична психологія: навч. посіб. – К.: Парламентське вид-во, 2013. – 240 с.
10. Фромм Е. Втеча від свободи. – Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. – 284 с.

11. Фуко М. Наглядати й карати: Народження в'язниці. – К.: Основи, 1998. – 392 с.

Лекція 2. Проблемні властивості соціальної ідентичності та ціннісних орієнтацій (2/1 год.)

Свідоме і несвідоме в регуляції соціальної поведінки особи та спільноти. “Масова людина” як психологічний феномен. Психологія соціально-політичної винятковості і маргінальності. Контroversійний зміст політичних субкультур і контркультур. Стратегії захисної поведінки соціальних меншин. Механізми утворення й функціонування соціально-політичних стереотипів. Психологічне підґрунтя політичної ксенофобії. Політичний контекст соціальної асиміляції. Особливості втілення і спотворення ціннісних орієнтацій у політичних цілях, ідеалах, інтересах, поведінці. Проблема розходження між декларованими і реальними цінностями. Соціально-психологічні засади ціннісного порозуміння.

Практичне заняття (2/1 год.)

Експертна оцінка проявів патології соціальної ідентичності та ціннісних орієнтацій в сучасному українському суспільстві

Самостійна робота (8/9 год.)

Відображення психопатології соціальної ідентичності та ціннісних орієнтацій у результатах досліджень Інституту соціальної та політичної психології НАПН України

Література:

1. Арон Р. Мир і війна між націями. – К.: Юніверс, 2000. – 688 с.
2. Васютинський В. Інтеракційна психологія влади: монографія. – К.: КСУ, 2005. – 492 с.
3. Вундт В. Проблемы психологии народов // Преступная толпа. – М. КСП+, 1998. – С. 195–308.
4. Гозман Л. Я., Шестопап Е. Б. Политическая психология. – Ростов-на-Д.: Феникс, 1996. – 450 с.
5. Лебон Г. Психология народов и масс. – СПб.: Макет, 1995. – 311 с.
6. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс. – М.: Центр психологи и психотерапии, 1996. – 478 с.
7. Московичи С. Машина, творящая богов. – М.: КСП+, 1998. – 560 с.
8. Одайник В. Психология политики. Политические и социальные идеи Карла Густава Юнга. – СПб.: Азбука-классика, 2010. – 251 с.
9. Психология и психоанализ власти: Хрестоматия. – В 2 т. – Самара: БАХРАХ, 1999. – 608с., 576 с.
10. Психологія масової політичної свідомості та поведінки / Відп. ред. В. О. Васютинський. – К.: Док-К, 1997. – 163 с.
11. Траверсе Т. М. Політична психологія: навч. посіб. – К.: Парламентське вид-во, 2013. – 240 с.

12. Фромм Е. Втеча від свободи. – Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. – 284 с.

Лекція 3. Патології статеворольової і гендерної сфери політичної діяльності (2/1 год.)

Статева диференціація і статеворольова поведінка в масових явищах. Ознаки символізації чоловічого і жіночого в політиці. Маскулінність і фемінінність у політичному контексті. Політико-психологічні засади гендерної стратифікації суспільства. Гендерна і статева ідентичність, статові і гендерні стереотипи як чинники проблемної політичної поведінки. Політико-психологічні аспекти сексизму і фемінізму. Проблеми інформаційної десексуалізації. Гендерні характеристики етнічних особливостей свідомості та поведінки. Проблема маскулінності/фемінінності українського етносу.

Практичне заняття (2/1 год)

Експертна оцінка проявів патології статеворольової і гендерної сфери політичної діяльності в сучасному українському суспільстві

Самостійна робота (8/9 год.)

Відображення психопатології статеворольової і гендерної сфери політичної діяльності в результатах досліджень Інституту соціальної та політичної психології НАПН України

Література:

1. Бассиуни К. Воспитание народоубийц. – СПб.: Академич. проект, 1999. – 220 с.
2. Васютинський В. Інтеракційна психологія влади: монографія. – К.: КСУ, 2005. – 492 с.
3. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація. – К., 2014.
4. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс. – М.: Центр психологи и психотерапии, 1996. – 478 с.
5. Психология и психоанализ власти: Хрестоматия. – В 2 т. – Самара: БАХРАХ, 1999. – 608с., 576 с.
6. Райх В. Психология масс и фашизм. – СПб.: Университетская книга, 1997. – 381 с.
7. Траверсе Т. М. Політична психологія: навч. посіб. – К.: Парламентське вид-во, 2013. – 240 с.

Лекція 4. Психологічна природа соціальних ілюзій і політичних міфологій (2/1 год)

Політико-психологічне розуміння здорового і хворого суспільства. Психологія соціально-політичної кризи. Соціальна аномія, апатія, депресія як хворобливі стани громадського життя. Чинники та механізми масової істерії, паніки, чуток. Ілюзорно-міфологічний характер політичної свідомості. Колективне несвідоме

як чинник регуляції політичної поведінки. Містичне бачення світу як джерело політичних упереджень і передсудів. Психологічна влада ідеології над особою і спільнотою. Чинники і засади ідеологічного спотворення дійсності. Політичний міф як форма фантастичного відображення дійсності в масовій свідомості. Психологічне підґрунтя соціально-політичних утопій. Гібридно-маніпулятивний характер виборчих технологій. Психологічна війна як масовий політичний феномен.

Практичне заняття (2/1 год.)

Експертна оцінка проявів патології соціальних ілюзій і політичних міфологій у сучасному українському суспільстві

Самостійна робота (8/9 год.)

Відображення психопатології соціальних ілюзій і політичних міфологій у результатах досліджень Інституту соціальної та політичної психології НАПН України

Література:

1. Васютинський В. Інтеракційна психологія влади: монографія. – К.: КСУ, 2005. – 492 с.
2. Вундт В. Проблемы психологии народов // Преступная толпа. – М. КСП+, 1998. – С. 195–308.
3. Гозман Л. Я., Шестопал Е. Б. Политическая психология. – Ростов-на-Д.: Феникс, 1996. – 450 с.
4. Лебон Г. Психология народов и масс. – СПб.: Макет, 1995. – 311 с.
5. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс. – М.: Центр психологи и психотерапии, 1996. – 478 с.
6. Московичи С. Машина, творящая богов. – М.: КСП+, 1998. – 560 с.
7. Одайник В. Психология политики. Политические и социальные идеи Карла Густава Юнга. – СПб.: Азбука-классика, 2010. – 251 с.
8. Ортега-і-Гасет Х. Бунт мас // Вибр. тв. – К.: Основи, 1994. – С. 15–139.
9. Психология и психоанализ власти: Хрестоматия. – В 2 т. – Самара: БАХРАХ, 1999. – 608с., 576 с.
10. Райх В. Психология масс и фашизм. – СПб.: Университетская книга, 1997. – 381 с.
11. Траверсе Т. М. Політична психологія: навч. посіб. – К.: Парламентське вид-во, 2013. – 240 с.
12. Фромм Е. Втеча від свободи. – Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. – 284 с.
13. Фуко М. Наглядати й карати: Народження в'язниці. – К.: Основи, 1998. – 392 с.

Лекція 5. Психологічний зміст політичних конфліктів (2/1 год)

Психологічний зміст і структура політичних конфліктів. Соціальні стереотипи, передсуди та упередження як передумови виникнення політичних конфліктів. Динаміка перебігу та розв'язання політичних конфліктів. Агресія і насильство як джерела конфліктної політичної поведінки. Політико-психологічні особливості масової агресії. Психологія політичного насильства і толерантності. Насильство як знаряддя влади і джерело ідеології. Конфліктний потенціал соціальної нерівності. Чинники та механізми політичної поляризації. Психологічні наслідки політичних конфліктів.

Практичне заняття (2/1 год.)

Експертна оцінка патологічного змісту політичних конфліктів у сучасному українському суспільстві

Самостійна робота (8/9 год.)

Відображення патологічного змісту політичних конфліктів у результатах досліджень Інституту соціальної та політичної психології НАПН України

Література:

1. Арон Р. Мир і війна між націями. – К.: Юніверс, 2000. – 688 с.
2. Бассиони К. Воспитание народовубийц. – СПб.: Академич. проект, 1999. – 220 с.
3. Вундт В. Проблемы психологии народов // Преступная толпа. – М. КСП+, 1998. – С. 195–308.
4. Канетті Е. Маса і влада. – К.: Альтернативи, 2001. – 416 с.
5. Лебон Г. Психология народов и масс. – СПб.: Макет, 1995. – 311 с.
6. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс. – М.: Центр психологи и психотерапии, 1996. – 478 с.
7. Ортега-і-Гасет Х. Бунт мас // Вибр. тв. – К.: Основи, 1994. – С. 15–139.
8. Психология и психоанализ власти: Хрестоматия. – В 2 т. – Самара: БАХРАХ, 1999. – 608с., 576 с.
9. Райх В. Психология масс и фашизм. – СПб.: Университетская книга, 1997. – 381 с.
- 10.Траверсе Т. М. Політична психологія: навч. посіб. – К.: Парламентське вид-во, 2013. – 240 с.
- 11.Фромм Е. Втеча від свободи. – Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. – 284 с.

IV. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення аспірантів оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності аспіранта з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 1 та табл. 2:

**Таблиця 1. Розрахунок рейтингових балів за видами
поточного (модульного) контролю**

№ з/п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів (к-ть x бал)
1.	Робота на практичному занятті	5x8=40 / 3x10=30
2.	Самостійна робота	5x8=40 / 5x10=50
	Всього	80/80
	Підсумковий рейтинговий бал	
	Залік	20/20
	Всього	100/100

У процесі оцінювання навчальних досягнень аспірантів застосовуються такі методи:

- *методи усного контролю*: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда;
- *методи самоконтролю*: уміння самостійно оцінювати свої знання;
- *методи взаємного та спільного контролю*.

Таблиця 2. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) ву межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82 – 89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) у межах обов'язкового матеріалу без істотних помилок
C	75 – 81 балів	Добре – загалом добрий рівень знань (умінь) із незначною кількістю помилок
D	69 – 74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності.
E	60 – 68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35 – 59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань із можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1 – 35 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

V. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

В основі вивчення психопатології політичного життя лежать діалогічний та дослідницький методи. Їхнє застосування ґрунтується на таких методах.

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- словесні: лекція, пояснення, розповідь, бесіда.
- практичні: практичні вправи, робота з інформаційними джерелами, взаємна експертна оцінка дисертаційних проектів.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; колективна робота аспірантів; самостійна робота аспірантів; виконання індивідуальних навчальних завдань.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості.

III. Інтерактивні методи навчання: дискусія; мозковий штурм, ділова гра.

VI. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- навчальні посібники;
- робоча навчальна програма;
- методичні матеріали з підготовки до практичних занять та виконання індивідуальних навчальних завдань;
- комп'ютерні технології;
- новітні інформаційно-комунікативні технології.

VII. ПИТАННЯ НА ЗАЛІК

1. Співвідношення норми і патології в політиці
2. Психологічна характеристика проблемних суб'єктів політичного життя
3. Психологічні проблеми взаємодії громадян і політичних лідерів
4. Психологічні проблеми взаємодії громадян і політичних партій
5. Психопатологія влади як об'єкт психологічного вивчення
6. Соціально-психологічна природа політичних незгод і розбіжностей думок
7. Соціально-психологічна природа політичного протистояння і конкуренції поглядів
8. Патології когнітивної сфери учасників політичних процесів
9. Індивідуальне свідоме і несвідоме в політиці
10. Колективне свідоме і несвідоме в політиці
11. Прояви порушень рівня узагальнення в політиці
12. Прояви зниження рівня узагальнення в політиці
13. Проблемний характер суб'єктивних інтерпретацій політичних явищ
14. Особливості порушень процесів пам'яті в політиці
15. Психологічний зміст вибіркової історичної пам'яті
16. Небезпеки порушень політичного мислення
17. Вплив колективних ілюзій на оцінку політичних явищ
18. Особливості політичних міфологій
19. Місце індивідуальних і колективних галюцинацій у політичному житті
20. Патології афективної сфери учасників політичних процесів
21. Переживання задоволення і незадоволення в політиці
22. Емоційне напруження і розрядка в політиці
23. Негативні емоційні стани суб'єктів політики
24. Психологічна природа політичних страхів і фобій
25. Почуття провини як афективно-мотиваційна детермінанта політичної участі
26. Патології ціннісно-мотиваційної сфери учасників політичних процесів
27. Порушення індивідуальної політичної ідентичності
28. Порушення колективної політичної ідентичності
29. Порушення ціннісно-орієнтаційної сфери в політиці
30. Проблемні характеристики етнонаціональної свідомості
31. Психологічна природа тоталітаризму і лібералізму
32. Психологічна природа авторитарних ідеологій
33. Психологія залежностей у політиці
34. Психопатологія вождизму
35. Проблемний характер політичної волі
36. Самоствердження як мотив політичної гіперактивності
37. Вияв та реалізація комплексів нижчості і вищості в політиці
38. Причини невротичного прагнення влади
39. Психологічна характеристика авторитарної особистості

40. Особливості дії механізмів компенсації і гіперкомпенсації в політичній сфері
41. Політичний садизм і мазохізм
42. Причини порушення політичної відповідальності
43. Негативні прояви інтернальності і екстернальності в політиці
44. Конформізм як політична патологія
45. Чинники набуття та корекції вивченої безпорадності в політиці
46. Порушення цілеспрямованості як ознака проблемного політичного мислення
47. Соціальне автсайдерство в політичному житті
48. Патології поведінкової сфери учасників політичних процесів
49. Психологічний зміст полезалежності і поленезалежності в політиці
50. Особливості спотворення соціальних ролей у політичній взаємодії
51. Психологічна природа політичного радикалізму
52. Психологічна природа політичного насильства і тероризму
53. Особливості проблемної поведінки різних особистісних типів у політичному житті
54. Психопатологія політичної поведінки невротичних осіб
55. Психопатологія політичної поведінки соціопатичних осіб
56. Вплив порушень статевої ідентичності на політичну поведінку особи
57. Психопатологія статевої поведінки чоловіків і жінок у політиці
58. Психологічна природа політичного сексизму та радикального фемінізму
59. Причини і наслідки неадекватного відображення гендерних проблем у політиці
60. Психологічні небезпеки політичної поведінки натовпу

VIII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Гозман Л. Я., Шестопап Е. Б. Политическая психология. – Ростов-на-Д.: Феникс, 1996. – 450 с.
2. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс. – М.: Центр психологи и психотерапии, 1996. – 478 с.
3. Траверсе Т. М. Політична психологія: навч. посіб. – К.: Парламентське вид-во, 2013. – 240 с.
4. Психология и психоанализ власти: Хрестоматия. – В 2 т. – Самара: БАХРАХ, 1999. – 608с., 576 с.

Додаткова

1. Арон Р. Мир і війна між націями. – К.: Юніверс, 2000. – 688 с.
2. Бассиуни К. Воспитание народоубийц. – СПб.: Академич. проект, 1999. – 220 с.
3. Васютинський В. Інтеракційна психологія влади: монографія. – К.: КСУ, 2005. – 492 с.
4. Вундт В. Проблемы психологии народов // Преступная толпа. – М. КСП+, 1998. – С. 195–308.
5. Канетті Е. Маса і влада. – К.: Альтернативи, 2001. – 416 с.
6. Лебон Г. Психология народов и масс. – СПб.: Макет, 1995. – 311 с.
7. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. – К., 2014. – 65 с.
8. Московичи С. Машина, творящая богов. – М.: КСП+, 1998. – 560 с.
9. Одайник В. Психология политики. Политические и социальные идеи Карла Густава Юнга. – СПб.: Азбука-классика, 2010. – 251 с.
10. Ортега-і-Гасет Х. Бунт мас // Вибр. тв. – К.: Основи, 1994. – С. 15–139.
11. Психологія масової політичної свідомості та поведінки / Відп. ред. В. О. Васютинський. – К.: Док-К, 1997. – 163 с.
12. Райх В. Психология масс и фашизм. – СПб.: Университетская книга, 1997. – 381 с.
13. Фромм Е. Втеча від свободи. – Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. – 284 с.
14. Фуко М. Наглядати й карати: Народження в'язниці. – К.: Основи, 1998. – 392 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://ispp.org.ua/> – сайт Інституту соціальної та політичної психології НАПН України.